

EDICIJA "PLANIRANJE PORODICE"

Beograd, JP "Službeni glasnik", 2002.

Priroda odnosa žene i muškarca i karakter porodice određeni su ukupnim delovanjem činilaca materijalnog i duhovnog razvoja ostvarenog u različitim istorijskim epohama i kulturama. Pitanje prave mere u radjanju i odgajanju odgovarajućeg broja dece, neophodnog za proizvodnju materijalnih sredstava za život zajednice, oduvek se suočavalo sa problemom preobilnog ili nedovoljnog radjanja. Od surovih iskustava (čedomorstvo) neolitskih zajednica (Lepenski Vir, 8000-7000 godina p.n.e.), preko tradicionalnog patrijarhalnog obrasca porodice u politeističkim (Egipat, Grčka, Rim) i monoteističkim (judaizam, hrišćanstvo, islam) kulturama, religijske dogme i socijalne norme podređene su interesima zajednice, dok u odnosu između polova dominira volja i interes muškarca – ratnika i lovca. Nastankom modernih buržoaskih društava u Evropi početkom 17. i 18. veka i razvojem kapitalizma, kao društveno-ekonomskog sistema u kojem je profit osnovni privredni mehanizam, slabi uticaj religijskih kanona, a odluka o broju rodjene dece postaje privatna stvar roditelja, prvenstveno muškarca, sa pojavom novih oblika obespravljenosti žene i zapostavljanja dece. Novija civilizacijska dostignuća koja u oblasti emancipacije žene i zaštite dece donosi socijalizam (izjednačavanje socijalnog položaja žene i muškarca, posebna zaštita majke i deteta, rana socijalizacija dece u ustanovama društvenog odgoja i dr.) nisu, na žalost, pružila zadovoljavajuće odgovore na probleme humanizacije odnosa žene i muškarca i radjanja neophodnog broja dece za potrebe društva.

U savremenoj industrijskoj kulturi, u kojoj na početku 21. veka sa procesima globalizacije, privatizacije i tržišne kompeticije, a uz potpuno odbacivanje religijskih dogmi, dominira materijalistički, potrošački i individualistički pogled i stil života, nastaju dalje krupne promene u odnosu žene i muškarca i stanju porodice. Kriza braka i raspad patrijarhalne porodice, kontinuirano opadanje stope radjanja i progresivni porast procenta starijih generacija u opštoj populaciji u industrijski razvijenim zemljama otvorio je najširi spektar pitanja budućnosti ovih zemalja: od kompleksa socijalne i posebno zdravstvene i penzione zaštite, preko problema obezbeđivanja kontingenta radno sposobnih ljudi, pa sve do aspekta bezbednosti i biološkog opstanka tih naroda i država. Istovremeno, u nerazvijenim zemljama održava se visoka stopa nataliteta i prirodnog priraštaja stanovništva, a usporen privredni razvoj donosi pogoršanje ekonomskog i socijalnog položaja porodice, kao i

zdravstvenog stanja žena, dece i omladine. Promene u odnosima žene i muškarca, kao i razgradnja patrijarhalne trogeneracijske porodice pod uticajem navedenih činilaca, prošle su u drugoj polovini 20. veka kroz model tzv. nukleusne porodice (roditelji i sve manji broj dece), do tzv. nepotpune porodice koju čini samo jedan roditelj, najčešće majka i jedno, najviše dvoje dece. Na početku 21. veka u većini industrijski razvijenih zemalja 30-50% dece (a u pojedinim socijalnim i etničkim zajednicama i više) radja se van braka, odnosno podiže se u porodici sa jednim roditeljem.

Koncept planiranja porodice ("family planning") iznet na Drugoj svetskoj konferenciji o stanovništvu u Beogradu, 1965. godine, zamenio je nehumani pristup sadržan u tzv. kontroli radjanja ("birth control"), da bi Peta svetska konferencija o stanovništvu i razvoju, održana u Kairu 1994. godine, donela celovitu i humanu doktrinu reproduktivnog zdravlja kroz objedinjavanje programa zdravstvene zaštite majke i deteta i aktivnosti planiranja porodice. Otpori konceptu planiranja porodice, kao i doktrini reproduktivnog zdravlja danas u svetu izraz su konzervativnih i fundamentalističkih religijskih i ideoloških uverenja, ali su često i pokazatelj nedovoljnog poznavanja ove materije i neobaveštenosti neke sredine.

Stoga je hvale vredan napor JP "Službeni glasnik" da složenu problematiku planiranja porodice, koja donosi brojne teorijske izazove, ali istovremeno ukazuje na pragmatiski i društveni značaj koncepta planiranja porodice, uključi u svoj Izdavački plan za 2002. godinu publikovanjem Edicije "Planiranje porodice" koju čine sledeće sveske – knjige:

- 1) *Planiranje porodice u Srbiji kroz dokumenta*, Luka Todorović
- 2) *Planiranje porodice u programima i dokumentima Ujedinjenih nacija*, Luka Todorović
- 3) *Planiranje porodice – filozofija i praksa*, Mirjana Rašević
- 4) *Reproduktivno zdravlje mladih*, Katarina Sedlecki
- 5) *Odgovor na potrebe reproduktivnog zdravlja mladih*, Gordana Rajin
- 6) *Voljna sterilizacija – potreba, barijere, praksa*, Mirjana Rašević i Katarina Sedlecki
- 7) *Nevladine organizacije i planiranje porodice*, Luka Todorović i Gordana Rajin

Prva sveska Edicije je svedočanstvo tradicije otvorenosti naše sredine za nove društvene izazove i potrebe, kao i traganja za savremenim i humanijim oblicima organizovanja ljudske zajednice, dok se u drugoj knjizi daje iscrpan pregled nastanka i razvoja koncepta planiranja porodice u programima i dokumentima Ujedinjenih nacija.

Celovit i dubinski pristup složenoj materiji planiranja porodice, sa njenim zdravstvenim, socijalnim, demografskim, etičkim i političkim aspektima,

donosi treća sveska Edicije: Planiranje porodice – filozofija i praksa. Osobito je značajno ukazivanje na uslovljenost i povezanost zdravlja žena i dece, reproduktivnog modela i iskustva populacione politike u različitim zemljama.

Četvrta i peta sveska Edicije predstavljaju našoj sredini nove, a veoma značajne aspekte planiranja porodice koji se tiču reproduktivnog zdravlja adolescenata i mladih. Informacija o naporima i iskustvima stručnjaka naše zdravstvene službe da pruže adekvatne odgovore na poguban uticaj tzv. "novog morbiditeta" mladih, otvaranjem savetovaništva za reproduktivno zdravlje mladih u školskim dispanzerima domova zdravlja, ima ne samo medicinski, već i širi društveni i demografski značaj.

Knjiga posvećena voljnoj sterilizaciji žena i muškaraca, najrasprostranjenijem metodu kontrole rođenja, kako u nerazvijenim tako u razvijenim zemljama sveta, poseban je teorijski i praktični izazov u našoj sredini u kojoj se voljna sterilizacija još ne primenjuje.

Najzad, poslednja sveska Edicije donosi uvid u delatnost i stavove nevladinih organizacija o pitanjima planiranja porodice čime se zaokružuje i upotpunjuje doprinos Edicije celovitom sagledavanju tog pitanja u našoj sredini.

U sagledavanju vrednosti Edicije "Planiranje porodice" treba posebno istaći razumevanje i podršku od strane Ministarstva za socijalna pitanja. Takav stav potvrđuje potrebu bolje informisanosti i edukacije kao načina delovanja i opredeljenja našeg društva u sferi unapredjenja zdravlja i reprodukcije stanovništva.

Verujemo da će napor koji su uložili autori Edicije, kao i njen izdavač JP "Službeni glasnik", pružiti zadovoljstvo čitaocima kojima je ona namenjena, ali i doprineti nalaženju odgovarajućih stručnih i političkih odgovora na izazov otvorene depopulacije koja ugrožava budućnost naše zemlje.

Miloš Baničević